

Anekdoter om Diogenes, alias “Hunden”

Af Sten Ebbesen

Filosoffen Diogenes (ham med tønden) blev formentlig født kort før år 400 f.K. og døde omkring 320. Han kom fra Sinope ved Sortehavets sydkyst, men som alle andre betydelige intellektuelle i samtidens græske verden udfoldede han den væsentligste del af sit virke i Athen, selv om han også ser ud til at have haft et eller flere ophold i Korinth.

Ganske som alle andre kendte filosoffer fra tiden har han været af pæn familie, men han valgte at gøre op med hvad han betragtede som borgerlig forløjethed, leve med et minimum af bekvemmeligheder og sætte spørgsmålstegn ved alle sociale normer. Han blev kendt under øgenavnet “Hunden”, *ho kýōn*, så kendt at Aristoteles i sin *Retorik* (III.10.1411a24) henviser til ham med den betegnelse uden tilføjelse af hans rigtige navn. Øgenavnet hentyder utvivlsomt til at han uden at blues foretog sig ting i fuld offentlighed som pæne folk kun gjorde indendørs – spise, fx. Mere ekstreme udgaver af historierne om Diogenes lader ham endog onanere offentligt, men det er formentlig en senere udbrodering af hans meritter. Det var chokerende nok at spise det gale sted. Hvor – efter vores målestok – lidt der skulle til for at chokere en antik gentleman ser vi i en beretning om Zenon, stoicismens grundlægger, der gik i lære hos Diogenes’ elev, kynikeren Krates.¹ Zenon var just ankommet fra sin fødeø Kypern til Athen og havde hos en boghandler fundet Xenophons *Erindringer om Sokrates* (alias *Memorabilia*).

Han blev grebet af læsningen, og spurgte så boghandleren hvor sådan nogle mennesker holdt til. Tilfældigvis kom Krates forbi i det samme, boghandleren pegede på ham og sagde: “Følg efter ham der.”

Fra da af blev han elev hos Krates. Han gik i øvrigt til filosofien med fuld kraft, men var genert overfor den kyniske skamløshed. For at helbrede ham også fra dette gav Krates ham en krukke med linsesuppe med besked på at bære den gennem Kerameikos. Da Krates så at han skammede sig og forsøgte at gemme krukken i sit

1. Diogenes Laertius, *Vitæ Philosophorum* VII.3.

tøj, slog han den i stykker med et slag af sin stok. Da så Zenon løb væk med suppen silende ned ad benene, råbte Krates efter ham: "Hvad løber du for, fønikerknægt?² Du har jo ikke lidt nogen skade."

Unge Zenon turde altså ikke lade sig se offentligt med en krukke suppe. Den slags bærer kun slaver rundt på!

Athen var i det 4. århundrede stedet hvor filosoffer mødtes og stredes. Diogenes har givetvis mødt Platon, som også flere af anekdoterne om ham påstår, men det var en anden Sokrates-elev, Antisthenes, der kom til at præge ham med sin understregning af hvor små et menneskes grundlæggende behov er.

Aristoteles nævner kun Hunden for en bidsk bemærkning om athensk livsstil:³ "Athenernes modstykke til spartanernes messe er en beverding" ('messe' her i betydningen "fælles spiselokale" som på militært og sømandssprog). Aristoteles' ven, og efterfølger Theophrast har i et værk med titlen *Megarikeren*⁴ fortalt en anekdote om hvordan Diogenes blev inspireret til sin minimalistiske livsførelse ved at se en mus komme pilende uden tilsyneladende at bekymre sig om hverken farer eller bekvemmeligheder. *Megarikeren* må have været et angreb på den megariske filosofiske skole, som var en Aristoteles og hans elever havde et dårligt forhold til. Anekdoten om Diogenes har nok på en eller anden måde skulle stille megarikerne i et dårligt lys, men Theophrast kan også have brugt Diogenes som endnu et eksempel på hvor galt det kan gå hvis man vil filosofere uden at gøre det på aristotelsk.

Diogenes skal have skrevet både dialoger, breve og tragedier, og det er formentlig rigtigt, omend der i antikken blev ytret tvivl om ægtheden af både det ene, det andet og det tredje. Intet har overlevet til nutiden, og allerede i antikken hvilede hans berømmelse ikke på hans værker. Han blev husket for sine kvikke og bidske bemærkninger

-
2. Zenon kom fra byen Kition på Kypren, som i al fald i arkaisk og højklassisk tid var fønikisk. Om han selv har haft fønikisk som modersmål eller overhovedet har kunnet tale sproget vides ikke. Kypren havde i den klassiske oldtid både græsk- og fønikisktalende bystater. I det lange løb fortrængte græsk den fønikisk, men semitiske sprog kom (ledsaget af armensk) igen med indvandring fra det syriske område i middelalderen, og endnu senere kom der et tyrkisktalende mindretal. Nu er kun tyrkisk og græsk tilbage.
 3. Aristoteles, *Rhetorica* III.10.1411a24-25: ὁ Κύων δὲ {sc. ἐκάλει} τὰ καπηλεία τὰ Ἀττικὰ φιδίτια.
 4. Diogenes Laertius, VI.22: Θεόφραστος ἐν τῷ Μεγαρικῷ. Titlen ὁ Μεγαρικός kan, omend mindre sandsynligt, have et underforstået λόγος el. lgn., så betydningern er "Den megariske (tale, dialog el. lgn.)."

(hvoraf nogle dog kan stamme fra hans skriftlige arbejder), og for sin opførsel som en tankevækkende provokatør, en mand der med fuldt overlæg brød hævdvundne regler for god opførsel, og som i ord og gerning forsøgte at udstille det forkvaklede i det bedre selskabs forestillinger om hvor mange materielle goder man har behov for og modsætningen mellem idealer og fakta i folks handel og vandel. For at vise hvor lidt man behøver et palæ skal han have boet i en *píthos*, en af de rigtig store krukker som man i en husholdning brugte til at opbevare årets høst af olivenolie eller korn i. Det er sådan en *píthos* der i senere udformninger af historien er blevet til en tønde. Det står næppe til troende at han har haft permanent bopæl i et stykke keramik, men som en happening passer det fint ind i det billede vi ellers får af ham.

Vores hovedkilde til Diogenes' liv og levned, herunder flertallet af de mange anekdoter om ham, er Diogenes Laertius' *Filosofbiografier* fra omkring år 200 e.K. Ikke just en pålidelig kilde når det gælder anekdoter. På den anden side falder netop anekdoterne om kynismens stamfar så fint i tråd med hinanden at hvis ikke de er sande, så er de i hvert fald godt fundet på (*se non è vero, è ben trovato*). Kynikeren Diogenes næsten må have været en provo af den type anekdoterne viser.

Her følger nogle udpluk fra Diogenes Laertius bog VI. Numrene angiver de afsnit de pågældende udtog er taget fra.

20 Diogenes var fra Sinope og søn af veksellereren Hikesios. Diokles siger at han blev landflygtig fordi hans far, der drev veksellerervirksomhed for det offentlige, havde overstemplet mønten. Ebulid siger derimod i *Om Diogenes* at det var Diogenes selv der havde gjort det, hvorpå han måtte leve i landflygtighed sammen med sin far. Faktisk siger han også selv i *Pordalos* at han har overstemplet mønten.

Diokles (1. årh. f.K.) var forfatter til en *Håndbog over filosofferne* (*Ἐπιδρομή τῶν φιλοσόφων*). Ebulid(es) er muligvis den megariske filosof af dette navn fra 4. årh. f.K., men nok snarere en ellers ukendt person. *Pordalos* var navnet på en dialog af Diogenes. Han har formentlig ikke tilstået falskmøntneri (omprægning eller misvisende prægning af mønter) i bogstavelig forstand, men snarere at han ville vende op og ned på vante værdier.

21 Da han kom til Athen, sluttede han sig til Antisthenes. Denne viste ham imidlertid fra sig, for han ville ikke have flere elever, men så forsøgte Diogenes at tvinge ham til kapitulation ved konstant at sætte sig hos ham. Da Antisthenes engang rakte sin stok ud mod ham, stak han hovedet ind under den og sagde "Slå bare til. Du finder ikke en kæp der er hård nok til at drive mig væk så længe du siger noget fornuftigt!" Fra da af blev han Antisthenes' elev.

24 Han var specialist i at gøre nar af andre. Euklids læreanstalt kaldte han Euklids galeanstalt, og Platons institut for Platons fittelihut. [...] De dionysiske konkurrencer kaldte han store gøglespil for tumper, og politikere for pøblens lakajer.

Euklid: elev af Sokrates, grundlægger af den megariske skole. De græske ordspil kan ikke gengives ordret. Teksten lyder: *καὶ τὴν μὲν Εὐκλείδου σχολὴν ἔλεγε χολήν, τὴν δὲ Πλάτωνος διατριβὴν κατατριβήν.*, dvs Euklids *scholē* "undervisning(sanstalt)" kaldte han *cholē* "galde", og Platons *diatribē* "undervisning(sanstalt)" for *katatribē* "spild af tid/penge". De dionysiske konkurrencer er teateropførelserne ved Athens Dionysos-fest, hvor de opførte stykker konkurrerede om præmier.

24 Han sagde også at når han tænkte på at der i samfundet findes skibskaptajner, læger og filosoffer, så måtte han mene at mennesket er det fornuftigste af alle dyr; men når han derimod tænkte på at der er drømmetydere og spåmænd og folk som retter sig efter dem, og på alle dem der er opblæste af at være kendte eller rige, så måtte han mene at noget mere tåbeligt dyr findes der ikke.

27 Man spurgte ham hvor i Grækenland han havde set rigtige mænd. Han svarede: "Mænd – ingensteds. Drengene – jo, i Sparta".

27-28 Han måtte undre sig, sagde han, over filologer: de forsker i Odysseus' uheldige sider, men ofrer ingen opmærksomhed på deres egne. Og ligeså med musikere: de sørger for at holde strengene stemte på deres lyre, men lader deres egne karaktertræk være ustemte. Astronomer kigger på solen og månen, men ser ikke hvad der ligger for foden af dem. Talere har stor træning i at sige hvad der er retfærdigt, men ingen i at handle derefter. Griske folk taler ilde om penge og elsker dem over alt.

29. Han plejede at sige at han undrede sig over slaver som lod være at snuppe noget af maden når de kunne se deres herrer mæske sig.

29-30 Menip siger i *Diogenes' salg* at han engang var blevet kidnappet. Da han så skulle sælges, blev han spurgt hvad han forstod sig på at lave. Han svarede: "At regere over mænd". Og til auctionarius sagde han: "Råb op, om nogen har lyst til at købe sig en herre." Da han ikke fik lov til at sidde ned, sagde han: "Det kan også være det samme: fisk bliver jo også solgt sådan som de nu ligger". Han sagde endvidere at det var underligt at når vi køber en kande eller en tallerken, prøver vi efter for fejl ved at banke på dem; når vi køber et menneske, nøjes vi med synet.

Menip(pos) fra Gadara, kyniker fra 3. årh. f.K.

32 En mand tog ham med ind i et luksuriøst hus og sagde til ham at han ikke måtte spytte dér. Så rømmede han sig og spyttede den anden lige i ansigtet med den forklaring at han ikke kunne finde noget mindre fint sted.

Samme anekdote fortæller Diogenes Laertius i II.75 om Aristip (en elev af Sokrates), og dér lidt bedre, idet spytteforbudet ikke nævnes. Pointen i vitsen skal jo være at Diogenes *skal* spytte, men vælger at spytte på det mindst fine i omgivelserne, nemlig husherren, en gullaschbaron-type, eller hans repræsentant.

32 Man siger også, at Alexander har sagt at hvis ikke han var blevet til Alexander, kunne han have haft lyst til at blive Diogenes.

34 Nogen sagde: "Du er en gammel mand, slap nu af!". Han svarede: "Hvad nu hvis jeg var ved at løbe langdistanceløb: skulle jeg så slappe af tæt på målet og ikke snarere strenge mig an?"

38 Engang han lå og slikkede solskin i Kraneion kom Alexander hen til ham og sagde: "Du kan bede mig om lige hvad du vil." Han svarede: "Flyt dig, du skygger."

Kraneion var et gymnasium uden for Korinth. Historien fortælles meget mere omstændeligt i Plutarchs Alexanderbiografi kap. 14. Plutarch henlægger begivenheden til år 335, hvor Alexander først havde ødelagt det oprørske Theben og derpå samlet sine græske lydstater til konference ved Isthmen. Andre kendte intellektuelle opsøgte Alexander, men til hans ærgrelse kom Diogenes ikke, skønt han på daværende tidspunkt opholdt sig i det nærliggende Korinth. Så måtte Alexander komme til Diogenes. Solskinsepisoden imponerede Alexander så meget at han sagde at han gerne ville have været Diogenes hvis ikke han havde været Alexander (jfr. ovf. § 32).

39 Til en der udbredte sig om astronomi sagde han: "Hvor mange dage er det siden du ankom fra himlen?"

39 Da en eunuk med en skidt karakter havde sat et skilt på døren: Intet ondt skal komme ind, var hans kommentar: "Hvor skal så husets ejer komme ind?"

40 Da Platon havde givet definitionen "Et menneske er et levvæsen med to ben, uden fjer", plukkede Diogenes en høne, tog den med til timen og sagde: "Her har I Platons menneske".

41 Engang gik han ved højlys dag rundt med en tændt lygte og sagde "Jeg prøver at finde et menneske."

47 En uvidende rigmand kaldte han for et får med gyldent skind.

47 Da han så at der stod TIL SALG på en ødelands hus sagde han: "Jeg vidste det. Med sådan nogle tømmermænd måtte du brække dig så ejeren kom ud."

49 En lagde ham til last at han var landflygtig. "Jamen," sagde han "det er jo derfor jeg er blevet filosof."

49 Og da en anden sagde: "Sinopenserne har dømt dig til at drage i landflygtighed", svarede han: "Ja, og jeg har dømt dem til at blive hjemme."

52 En spurgte ham om han havde en slavepige eller slavedreng. "Nej." "Hvem skal så sørge for din begravelse når du dør?" spurgte manden. "Den der vil have huset" svarede han.

53 Engang Platon talte om ideer og brugte benævnelserne 'bordhed' og 'slevhed', sagde han: "Hør her, Platon, jeg kan godt nok se et bord og en slev, men ikke skyggen af en bordhed eller slevhed". "Det er rimeligt nok" svarede Platon, "for det man ser en slev og et bord med, nemlig øjne, det har du; men det man ser en bordhed og en slevhed med, nemlig evnen til at tænke, det mangler du!"

Samme historie fortælles af de senantikke Aristoteleskommentatorer Ammonios og Simplikios om Antisthenes; dog er bord- og slev-heden udskiftet med hestheden.

57 Engang kom han til Myndos. Da han så hvor stor byporten var og hvor lille byen var sagde han: "Hør Myndæere, I må hellere lukke porten så byen ikke slipper ud."

Myndos var en by i Lilleasien nær Halikarnassos.

58 Nogen gik i rette med ham for at have spist på torvet. "Men det var jo dér jeg blev sulten", svarede han.

58 Engang så Platon ham i gang med at vaske nogle grønsager. Platon gik så hen til ham og hviskede: "Hvis du ville gøre Dionysios din opvartning, ville du slippe for at vaske grønsager." Han svarede, ligeledes hviskende: "Og hvis du ville vaske grønsager, ville du slippe for at gøre Dionysios din opvartning."

Platon besøgte Dionysios I, tyran i Syrakus, engang i 380erne, og hans søn Dionysios II to gange i 360erne.

59 Engang han var på vej hjem fra Sparta til Athen spurgte én ham "Hvor skal du hen, og hvor kommer du fra?" "Fra mændenes afdeling" svarede han "til kvindernes".

Jævnfør den for Athen lidet flatterende sammenligning mellem Athen og Sparta som i indledningen er gengivet efter Aristoteles' *Retorik*.

60 Engang han var på vej hjem fra de olympiske lege spurgte én ham om der havde været et stort publikum. "Jo, stort publikum, men kun få mennesker."

Samme pointe som in § 41.

61 Engang han spiste sin frokost på torvet og folk som var stimlet sammen omkring ham hele tiden råbte "Hund!" ad ham, svarede han: "Det er jer der er nogle hunde, sådan som I står og glor på at jeg spiser min frokost."